

سرشناسه: نرسیسیانس، امیلیا، ۱۳۳۲ -

عنوان و نام پدیدآور: زبان در گستره فرهنگ / امیلیا نرسیسیانس.

مشخصات نشر: تهران: افکار جدید، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۳۲۵ ص. ۵/۱۴×۲۱/۵ س.م.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۶۱۷-۵-۳

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

موضوع: زبان و جنسیت

موضوع: Language and sex

موضوع: زبان -- تفاوت های جنسی

موضوع: Language and languages -- Sex differences

موضوع: دوزبانگی

Bilingualism: موضوع

رده بندی کنگره: ۴۱۳۹۶ ن ۹ ج/ ۱۲۰ P

رده بندی دیویی: ۳۰۶/۴۴

شماره کتابشناسی ملی: ۴۸۶۰۹۳۰

زبان در گسترهٔ فرهنگ

مجموعه مقالات انسان‌شناسی زبان شناختی

امیلیا نرسیسیان | آملیا نرسیسیان

ناشر افکار

زبان دبیرستان فرهنگ

نویسنده: آیدین نرسیانیانس

حروفچین: حمید نوریان
ناظر فنی چاپ: شهاب پورامری
چاپ و صحافی: پردیس دانش

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۷

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۶۱۷-۵-۳

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، نرسیده به پیچ شمیران، کوی زینت

شماره ۲، طبقه همکف؛ تلفکس: ۷۷۵۱۰۹۸۳ تلفن: ۷۷۶۰۳۲۱۲

 nashreafkar@gmail.com

 @nashrafkhar

 nashreafkar

 Fidibo.com/nashreafkar

 Taaghche.ir/nashreafkar

فهرست

الف	پیش‌گفتار
۷	فیلم‌نامه‌ها دال‌های برای انعکاس الگوهای محاورات جنسیتی
۲۷	زبان و کاربردهای انسان‌شناختی
۴۱	زبان تصویری و عاطفه
۵۷	حفظ محیط زیست و رشد دانش بوم
۷۳	کارکرد زبان (ها) در شهر
۱۱۷	دوزبانه‌های هشت ساله و توانش شناختی
	اشاراتی به زبان استاندارد، دوزبانگی و دوزبانگی
۱۲۹	در بافت چند فرهنگی ایران
	تأثیر متقابل عوامل عاطفی و شناختی در فرایند اجتماعی شدن
۱۴۳	کودکان دوزبانه
۱۶۷	کارکردگرایی و نادیده انگاشتن گونه‌های زبانی غیر مسلط
۱۸۵	تحلیل یادداشت‌های بازدیدکنندگان و ساخت هویت‌های اجتماعی
۲۱۳	ملاحظات علمی و عاطفی در روند تحقیق زبان‌شناسی انسان‌شناختی
۲۲۵	جامعه‌شناسی زبان‌های استاندارد در عهد ساسانیان

۲۴۳	 زبان‌شناسی اجتماعی و گفت‌وگو: فراتر از کارکردگرایی
۲۶۱	 دوزبان‌گونه‌گی و دو فرهنگ‌گونه‌گی
۲۷۷	 دوزبانی، دوزبان‌گونه‌گی و دو فرهنگ‌گونه‌گی و کدهای محدود و گسترده
۲۹۳	 مردم‌نگاری ارتباطات زنان ارمنی
۳۱۷	 زبان و توصیف‌های دوزبان‌گی از دیدگاه شناختی
۳۳۷	 نمایه

www.ketab.ir

پیش‌گفتار مؤلف

مطالعه زبان عنوان یک کنش اجتماعی، قادر به نمایان کردن ساختار روابط اجتماعی سخنوران در جامعه خاص است. هر جامعه‌ای دارای قوانین، محدودیت‌ها و ویژگی‌های خود است که اعضای جامعه در روند فرهنگ‌پذیری، آن‌ها را به صورت آزمون و خطا، پاداش و تنبیه از نسل گذشته فرا می‌گیرند و به فعل در می‌آورند. جامعه با در دست داشتن ابزار فرهنگ قادر به کنترل و تنظیم رفتارهای کفتری افراد است. زبان پدیده‌ای است فراگیر، هر جا انسان هست زبان هم وجود دارد و تلفظ زبان‌شناس اجتماعی یافتن تأثیر هنجارها و ارزش‌های جامعه بر زبان است. از نظر او زبان به‌صورت نمادین بازنماگر تعاملات افراد و رفتارهای اجتماعی آن‌ها است. از به‌وجود آمدن ادبیات مربوط به زبان‌شناسی اجتماعی و تبدیل آن به یک رشته دانشگاهی بیش از شصت سال نمی‌گذرد. علم‌داران این علم را در غرب ویلیام لایبوف و جان گومپرز از ایالات متحده آمریکا و بازیل برنشتاین از بریتانیا می‌دانند. به‌خاطر دارم هنگامی که در انگلستان مشغول تحصیل در این رشته بودم از دیدن اثر بسیار مفید جهانگیری و هودسون تحت عنوان «الگوهای گونه‌های زبان فارسی تهرانی» چه قدر خوشحال شدم. در بازگشتم

به ایران، ملاقاتم با دو استاد دیگر این رشته، آقایان دکتر افخمی و دکتر مدرسی، که تأثیر بسیار زیادی در زندگی علمی و حرفه‌ای من داشتند، شور دیگری به دلم انداخت. احساس کردم در این راه تنها نیستم و دیگرانی قبل از من این راه را رفته‌اند.

کتاب حاضر، مجموعه‌ای است منتخب از هفده مقاله. در این کتاب سعی کرده‌ام مقالاتی را که گوشه‌هایی از مسئله زبان در ایران را مطرح می‌کند، در یک - صد جمع‌آوری کنم تا راحت‌تر در دسترس دانشجویان و علاقمندان به این رشته قرار گیرد. در اولین مقاله تحت عنوان «فیلم‌نامه‌ها دال‌هایی برای انعکاس الگوهای مباحثات جنسیتی» سعی شده است تا به این سؤال که تفاوت‌های موجود در حوزه به‌کارگیری و استفاده از زبان در جنسیت‌های مختلف چیست پاسخ داد.

مقاله دوم اختصاص به «زبان و کارکردهای انسان‌شناختی» دارد. سؤالاتی از قبیل یادگیری زبان تا چه حد برای انسان یک عمل ذاتی و ذهنی است و این‌که زبان تا چه حد مقوله اجتماعی و فرهنگی است؟ مشترکات زبانی کدام هستند؟ و... از دیدگاه‌های چامسکی، سائپرو و ووبلگ، مهرز و دیگران پاسخ داده شود.

«زبان تصویری و عاطفه» به نقاشی‌های غار که توسط پیر و ریش قدرت دماغی در بین انسان متفکر مدرن به‌وجود آمده است می‌پردازد و رویکردی نشانه‌شناسیک به آن دارد.

«حفظ محیط زیست و رشد دانش بومی» مقاله‌ای است که اختصاص به اهمیت حراست از محیط زیست دارد و ثابت می‌کند عواملی که محیط طبیعی را به تخریب و نابودی می‌کشاند، محیط زیست جوامع را نیز به هم می‌ریزد و مانع حفظ و رشد زبان‌های بومی می‌شود.

موضوع مقاله پنجم «کارکرد زبان‌ها در شهر» به مقایسه و حوزه‌های

کاربردی زبان‌های ترکی و ارمنی اختصاص دارد. «دوزبانه‌های هشت‌ساله و توانش شناختی» گشت و گذاری است در مدارس ارمنی و عادی. در این مقاله نشان داده می‌شود که کودکان ارمنی علی‌رغم توانش ارتباطی نسبتاً بالا در زبان غیرمادری خود هنوز برای ارتقا توانش شناختی به زبان دوم، نیاز به برخورد ویژه از طرف نهادهای آموزشی و جامعه ارمنی هستند.

«اشاراتی به زبان استاندارد، دوزبانگی و دوزبانگونگی در بافت چند فرهنگی ایران» مقاله‌ای است که با بهره‌گیری از مصداق‌های بومی قصد بررسی پدیده دوزبانگی و دوزبانگونگی، در سطوح متفاوت اجتماعی را دارد. آیا درباره‌ی باعث عقب‌ماندگی و افت تحصیلی است؟ آیا کودکان دوزبانه به نسبت کودکان تک‌زبانه، دارای قابلیت‌های بهتری در زمینه یادگیری و توانش شناختی هستند؟ دو سؤالی است که پاسخ به آن‌ها بدنه مقاله هشتم تحت عنوان «تأثیر متقابل عوامل عاطفی و شناختی در فرایند اجتماعی شدن کودکان دوزبانه» را تشکیل می‌دهد.

«کارکردگرایی و نادیده انگاشتن گونه‌های زبانی» مقاله‌ای است در ارتباط با نقد مکتب کارکردگرایی که قادر به دیدن جایگاه و ارزش خرده‌فرهنگ‌ها نیست و در پی توجیه و تفسیر ایدئولوژی ناسد، در جامعه است. این مقاله با ارائه الگویی سعی خواهد کرد تا افقی فراتر از دیدگاه مای مسلط درباره گونه‌های زبانی باز کند.

مقاله دهم به تحلیل دفتر یادداشت بازدیدکنندگان از موزه‌ها، هنرمند معروف قفقازی سرگئی پاراجانوف، با نشان دادن مرزهای «پرسی» و «ما» و «دیگران» به بازتاب هویت‌های قومی، صنفی بازدیدکنندگان می‌پردازد.

زبان‌ها فاقد ویژگی‌های برتری‌جویی هستند و اگر زبانی در هرم سلسله مراتب قرار می‌گیرد و تبدیل به زبان فراتر و فروتر می‌شود دلیل آن نه در صرف زبان بلکه بر اثر کارکردهای قدرت از طریق جامعه و ابزارهای

اقتصادی و سیاسی است موضوع مقاله «ملاحظات علمی و عاطفی در روند تحقیق زبان‌شناسی انسان‌شناختی» را تشکیل می‌دهد.

ساختار زبانی جوامع مدرن و ماقبل مدرن به پشتوانه نظریه نیکو قایوس مار که در ایران کمتر شناخته شده است و نظریه جان گومپرز در مقاله «جامعه‌شناسی زبان‌های استاندارد در عهد ساسانیان» مقایسه می‌شود و سپس روند استاندارد شدن زبان فارسی در دوره ساسانیان بر اساس مدارک تاریخی مورد تشریح قرار می‌گیرد.

مقاله «زبان‌شناسی اجتماعی و گفت‌وگو: فراتر از کارکردگرایی» این موضوع را به شرح می‌کند که از پیوند دو رویکرد جامعه‌شناسی زبان و زبان‌شناسی اجتماعی می‌توان به یک چارچوب نظری مناسب و عملی برای تحلیل برخی از موضوعات مربوط به پژوهش‌های زبان در بافت جامعه رسید و مقاله حاضر نیز کوششی است در این راستا.

اصطلاح دو فرهنگ‌گونگی تعبیر است از اصطلاح دو زبان‌گونگی. به عبارت دیگر آنچه در پدیده دو زبان‌گونگی اتفاق می‌افتد در پدیده دو فرهنگ‌گونگی هم صادق است. همان‌طور که افراد سرستانی هم به زبان منطقه‌ای خود مثلاً یزدی و هم به زبان فارسی تهرانی آشنایی دارند به همان صورت نیز هم به فرهنگ منطقه‌ای خود و هم به فرهنگی که در تهران رایج است نیز آشنایی دارند. پدیده دو زبان‌گونگی و دو فرهنگ‌گونگی موضوعی هستند که در مقاله‌ای به همین نام مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

اگر روش‌های زبان‌شناسی ساختاری می‌تواند در مطالعات فرهنگی مفید باشد، مباحث زبان‌شناسی اجتماعی نیز باید بتواند در مباحث علوم اجتماعی مورد تعمیم قرار گیرد. در مقاله «دوزبانی، دوزبان‌گونگی و دو فرهنگ‌گونگی و کدهای محدود و گسترده» یک جنبه از ارتباط میان فرهنگ و زبان مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد و آن ارتباط میان چند زبانی بودن و چند فرهنگی

بودن است.

«مردم‌نگاری ارتباطات زنان ارمنی» گفت‌وگوهایی رایج در «دوره‌های قهوه» زنان را دستمایه تحقیق براساس الگوی مردم‌نگاری کلام هایمز قرار داده است.

آخرین مقاله این مجموعه به موضوع شناخت دوزبانگی در ارتباط با مسئله یادگیری کودکان در مدارس تک‌زبانه اختصاص دارد. در این مقاله نشان داده می‌شود که توانایی ارتباطی و توانایی شناختی در یک کودک دوزبانه به صورت همزمان اتفاق نمی‌افتد و برای حصول توانایی‌های شناختی این نوع از کودکان زمان و مدارای بیشتری نیاز هست.

در پایان این کتاب از دانشجویانم در دانشگاه تهران تشکر ویژه برای سؤالات تفکربرانگیزشان که تجدیدنظر و تفکر و تحقیق فراتر را ایجاب کرده، داشته باشم. اعضای گروه انسان‌شناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران نیز که مرا تشویق به چاپ این مجموعه کردند، سپاسگزارم و قدردان زحمات جناب آقای سیدمیر محمدی مدیر محترم انتشارات افکار جدید، که موجبات انتشار این مجموعه را پدید آوردند، هستیم.

امیلیا نرسیسیان

دانشیار دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران